

تأثیرگذاری چون ویتگنشتاین و پاتنم به فلسفه دین پرداختند و از دانش عمیق فلسفی خود در رشته‌های تخصصی‌شان برای پرداختن به مسائل فلسفه دین بهره جستند. برای ذکر تنها یک نمونه از این پدیده، می‌توان به تأثیر گودل روی برهان وجود شناختی اشاره کرد. برهان وجود شناختی، برهانی سنتی برای اثبات وجود خداوند از طریق مفهوم خداوند است. گودل، که یکی از مهم‌ترین منطقدانان و شاید مهم‌ترین منطقدان روزگار ماست، با استفاده از منطق وجهی تقریری تازه از این برهان ارائه کرد که به بحث‌های تازه‌ای در منطق و فلسفه دین انجامید.

شاید بیراه نباشد اگر بگوییم که در ایران، علی‌رغم علاقه عمیق جامعه نخبه و دانشگاهی به مباحث فلسفه دین، به این رشته (همچون دیگر زیرشاخه‌های فلسفه)، کمتر به شیوه‌ای که شایسته آن است، یعنی مطابق با استانداردهای جهانی فلسفی، پرداخته شده است؛ و هر چند در مواردی اقدامات مناسبی در این رشته صورت گرفته است، بحث‌های مربوط به فلسفه دین در بیشتر موارد دین‌عاری از دقت و اشراف به مباحث تخصصی در این حوزه بوده است. از این رو، پژوهشکده فلسفه تحلیلی بر آن است که برای اولین بار کلاسی آزاد در فلسفه دین برگزار کند تا گامی مقدماتی در جهت آشنایی دانشجویان و علاقه‌مندان به مباحث تخصصی در فلسفه معاصر دین برداشته شود.

این کلاس آزاد با عنوان «ایمان، عقلانیت و اخلاق: مباحثی در فلسفه دین» برگزار می‌شود، و مدرسان آن اعضای هیئت علمی پژوهشکده فلسفه تحلیلی: محسن زمانی، امیر صائمی، محمود مروراید، نصیر موسویان، و حمید وحید، خواهند بود. این دوره دارای چهار بخش است. بخش نخست به معرفت‌شناسی دین اختصاص دارد. به طور خلاصه می‌توان گفت که موضوع معرفت‌شناسی دین، شأن معرفتی باورها و تجربیات دینی است و در آن سؤالاتی نظیر «آیا باورهای دینی موجه‌اند؟»، «آیا باورهای دینی نیازی به توجیه معرفتی دارند؟»، «آیا تجربیات دینی می‌توانند باورهای دینی را موجه کنند؟»، «آیا دلایل پرگماتیک می‌توانند باورهای دینی را موجه کنند؟»، و ... بررسی می‌شود. بخش دوم دوره درباره متافیزیک دین است که در آن برخی از استدلال‌ها له و علیه خداوند به بحث گذاشته می‌شود. برای مثال، در این بخش، برهان میزان کردن دقیق (fine-tuning) و برهان شر بررسی خواهد شد. از دیگر مباحث مورد توجه در بخش متافیزیک دین، نسبت صفات و ذات خداوند خواهد بود. بخش سوم دوره درباره رابطه اخلاق و دین است. موضوع اصلی این بخش استدلال‌های اخلاقی برای وجود خداوند و نیز نسبت اخلاق و دین خواهد بود. و نهایتاً بخش چهارم این دوره درباره رابطه فلسفه دین و فلسفه زبان است. در این بخش درباره مسائل فلسفی مربوط به زبان دینی گفت‌وگو و بحث خواهد شد.

هر چند به علت کوتاه بودن مدت دوره -- که به صورت جلسات هفتگی از ۲ اردیبهشت ماه تا ۳ تیر ماه ۱۳۹۳ برگزار می‌شود -- نمی‌توان آن‌گونه که شایسته است به بررسی و کاوش مباحث مورد نظر پرداخت، پژوهشکده فلسفه تحلیلی امید دارد که این دوره بتواند دانشجویان و علاقه‌مندان را تا اندازه‌ای با فلسفه تحلیلی معاصر دین آشنا کند.

کلاس آزاد فلسفه دین در پژوهشکده فلسفه تحلیلی



امیر صائمی *

هر چند فلسفه از قدیمی‌ترین رشته‌هایی است که انسان به آن پرداخته است، این رشته از آغاز قرن بیستم وارد مرحله تازه‌ای از حیات خود شده است. در اثر تلاش‌های فرگه، راسل، تارسکی و دیگران، منطق در قرن بیستم متحول و شکوفا شد، و در پی آن رهیافت تازه‌ای به فلسفه رواج پیدا کرد، رهیافتی که امروز با نام فلسفه تحلیلی شناخته می‌شود. به تقریب می‌توان گفت که فلسفه تحلیلی فلسفه‌ای است که روش‌های آن مبتنی بر استفاده از منطق، استدلال، دقت، و وضوح است و می‌کوشد از این لحاظ تا حد امکان به ریاضیات، فیزیک و دیگر علوم تجربی نزدیک شود. این روش‌شناسی تازه در فلسفه کمک کرد تا تقسیم کار در فلسفه تحلیلی مانند بسیاری از علوم تجربی میسر شود، و فیلسوفان به طور حرفه‌ای به زیرشاخه‌هایی از فلسفه مانند منطق فلسفی، معرفت‌شناسی، متافیزیک، فلسفه زبان، فلسفه اخلاق، و ... بپردازند. تحول فلسفه در قرن بیستم تقریباً تمامی شاخه‌های فلسفه، از جمله فلسفه دین، را دچار تغییراتی شگرف کرد. فلسفه معاصر دین نیز، هم‌روش با دیگر زیرشاخه‌های فلسفه، می‌کوشد تا با تکیه بر منطق، استدلال، وضوح، و دقت به مسائل مربوط به دین بپردازد.

به جز روشهای تحلیلی، عامل دیگری نیز به شکوفایی فلسفه دین در قرن بیستم و بیست‌ویکم یاری رساند؛ و آن این بود که فلسفه معاصر دین توانست از پیشرفت‌های به دست آمده در دیگر زیرشاخه‌های فلسفه بهره‌گیرد. برای مثال، منطق‌دانان مهمی چون گودل، وایتهد، و راسل، متافیزیک‌دانان بزرگی چون ون انواگن و آدامز، معرفت‌شناسان برجسته‌ای چون آلستون و پلنتینگا، فلاسفه اخلاق صاحب‌نامی چون آنسکومب و آودی، و فلاسفه زبان

* پژوهشگاه